

Село Переможне Новоайдарського району Луганської області: лемки та бойки

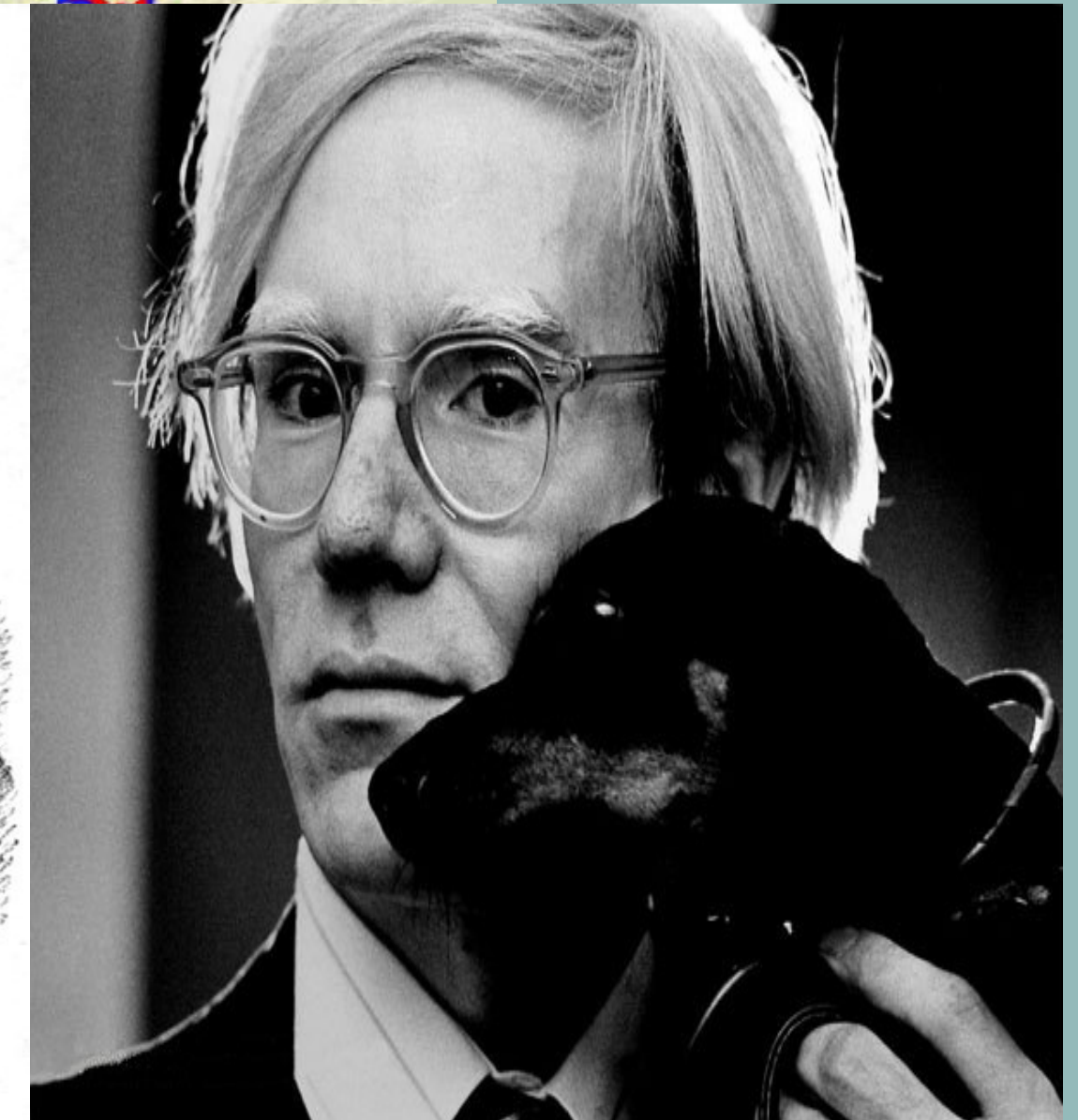

Автор: Васильєв Володимир Андрійович, учень 8-А класу Кременського ліцею №5 Кременської міської ради Луганської області

Науковий керівник: Набока Олександр Вікторович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та археології ЛНУ імені Тараса Шевченка, керівник секції «Історія України» КЗ «ЛОМАНУМ»

Примусове вигнання: історія Закерзоння

Серед етнічних груп, які зазнають трагедії масових депортацій, можна виокремити лемків і бойків – представників західної етнографічної спільноти українців прикордоння. Упродовж століть вони проживають на території так званого Закерзоння, а також у регіонах Надсяння, Західної Бойківщини, Південного Підляшшя та Холмщини. До видатних постатей лемківського походження належать композитор Михайло Вербицький (1815 – 1870), автор мелодії Державного гімну України, а також всесвітньо відомий художник Енді Воргол (1928 – 1987). Оскільки лемки та бойки вважаються сталінським та сателітними прокомуністичними режимами Східної Європи «неблагонадійними» через підтримку УПА, то в другій половині 40-х рр. їх масово переселяють у внутрішні райони СРСР

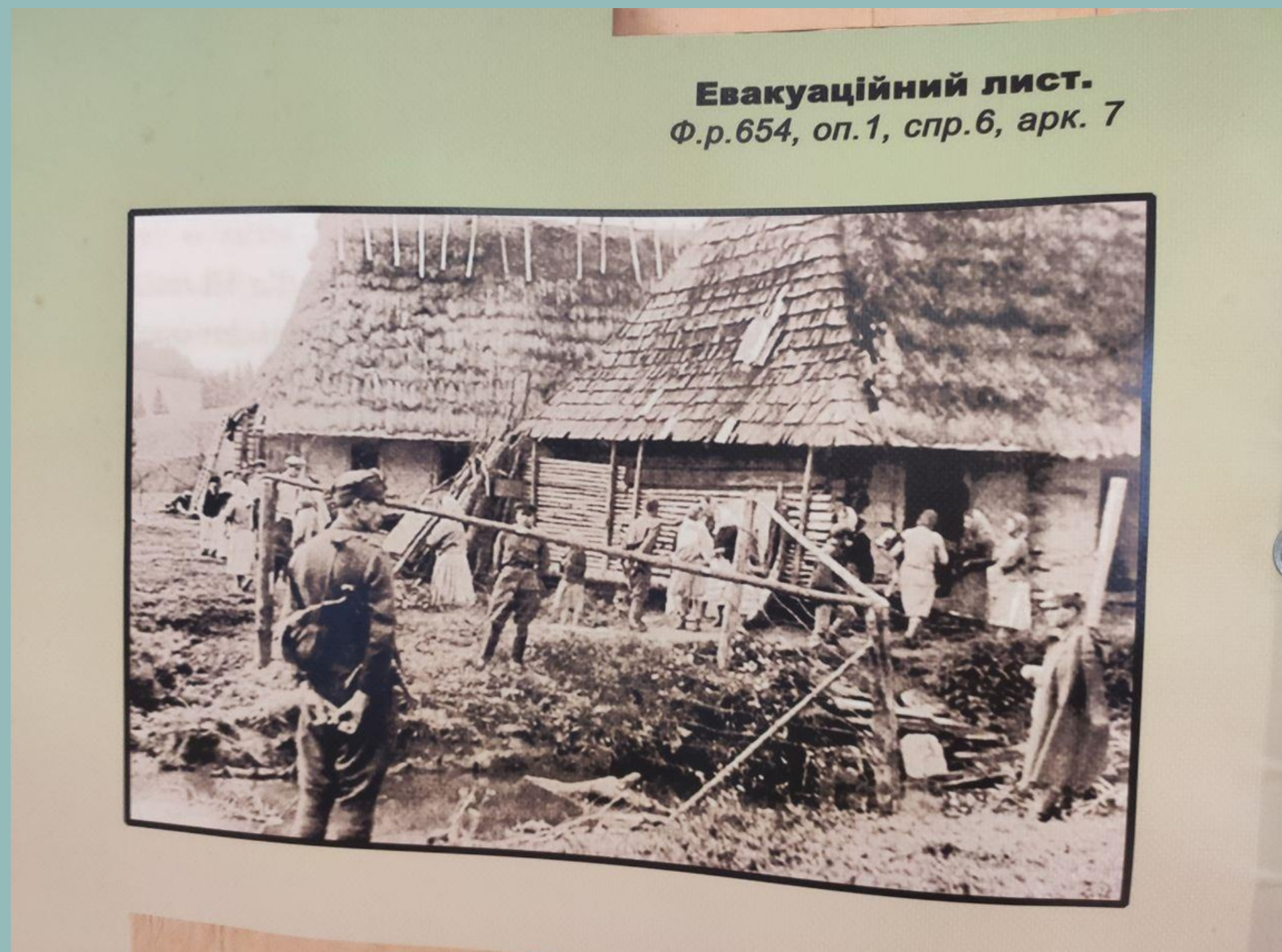
Переселення лемків і бойків до Східної України (1944–1951 рр.)

Після Другої світової війни саме Луганська (Ворошиловградська) та Донецька (Сталінська) області розглядаються радянською владою як регіони для переселення населення з метою їхнього «перевиховання». Основна хвиля насильницької міграції припадає на другу половину 1940-х рр. Формальним підґрунтям цих переселень стає радянсько-польська угода від 9 вересня 1944 р., яка передбачає обмін населенням між Польщею та СРСР. Хоча вона декларує добровільність переселення, на практиці процес має примусовий характер. Депортації лемків і бойків тривають у 1944 – 1951 роках, унаслідок чого їх розселено на території 17 областей Української РСР, переважно у східні райони. На території Ворошиловградської області переселенців із числа лемків і бойків розміщують здебільшого в сільській місцевості. Найбільше їх оселяється в Новоайдарському, Білокуракинському, Малоолександрівському, Старобільському, Краснодонському, Лисичанському та Станично-Луганському районах

Життя переселенців: між виживанням і пам'яттю

Показовим є той факт, що лемків і бойків нерідко розміщують у покинутих німецьких колоніях, звідки попередніх мешканців раніше виселено та репресовано. Саме за таких обставин колишня колонія Шмідтівка, що входить до складу села Переможне на Новоайдарщині, отримує своє «друге життя». На початку ХХІ ст. факт насильницького переселення лемків відзначено пам'ятником, який після окупації Переможного проросійськими силами у 2014 р. зруйновано. Життя на новому місці було важким. «Робили ми за півкіло хліба на день, який називався не день, а «трудодень». Як бив злий рік, то за 300 грам пшениці, а як добрий, то за 600 грам пшениці. На Паску шитких виганяли робити. З бесідом ми ся не скривали. Ми тут даже руських навчили лемківського. Чисто української бесіди ту не було, ми ся її дотепер не навчили – не було одкаль», - задує лемка, яка з 40-х рр.

Документи епохи: свідчення долі переселенців

Свідоцтво про одруження є важливим історичним джерелом, яке дозволяє простежити долю переселенців у повоєнний період.

Цей документ не лише фіксує факт створення родини, а й відображає складні життєві обставини, у яких опинилися лемки та бойки після примусового переселення.

У записах можна побачити місце народження молодят — території Закерзоння, звідки їх було виселено, а також нове місце проживання вже на сході України. Це свідчить про глибокі зміни в їхньому житті: втрату батьківщини, необхідність адаптації до нових соціальних і економічних умов.

Попри труднощі, переселенці зберігали родинні традиції, мову та культурну ідентичність. Такі документи є безцінними, адже допомагають відтворити не лише історичні процеси, а й особисті історії людей, їхні переживання, прагнення та здатність починати життя заново.

Матеріальна культура лемків: збережена пам'ять

Разом із собою лемки приносять унікальні предмети матеріальної культури. Зокрема, у колекції Новойдарського краєзнавчого музею зберігається зразок лемківського жіночого костюму, переданий мешканкою села Терпак Анною Пилипівною Терпак – уродженкою села Дошниця Ясловського району, Краківського району (1922 року народження). В експозиції зберігається фото, на якому вона зображена разом із подругою в традиційному вбранні.

Лемківський традиційний костюм: особливості та символіка

Лемківський жіночий костюм є важливою частиною матеріальної культури та відображає самобутність і естетичні традиції народу.

Представлений стрій із села Трудове Новоайдарського району включає кілька основних елементів: гуню, спідницю, фартух, хустку («тебетівку») та накидку («обрус»).

Спідниця чорного кольору має дрібні складки, що надають їй охайного вигляду. Фартух оздоблений традиційною лемківською гладдю, рослинними орнаментами та різнокольоровими стрічками, що підкреслює декоративність костюму.

Верхній одяг — гуня — виготовлений з овечої вовни, прикрашений тасьмою та кольоровими елементами, що свідчить про майстерність народних умільців. Хустка з квітковим візерунком і бахромою доповнює образ, а накидка виконує як практичну, так і декоративну функцію.

Такий костюм є не лише одягом, а й символом збереження культурної ідентичності лемків навіть після переселення.

Збереження культурної спадщини в умовах війни

Слід відзначити, що експозиція традиційних жіночих суконь, серед яких і лемківське вбрання, стає головною «перлиною» Новойдарського краєзнавчого музею до повномасштабного вторгнення 2022 р. На щастя, експозицію вдається евакуювати й зараз її долею та популяризацією опікується директор музею – Марина Провоторова, яка надає матеріали для дослідження.

Незламна ідентичність: лемки і бойки на Луганщині

Отже, переселення лемків і бойків на Луганщину мало складний і трагічний характер, однак не знищило їхньої культурної ідентичності. Переселенці змогли зберегти мову, традиції та матеріальну культуру, адаптувавшись до нових умов життя. Село Переможне є прикладом стійкості української культури, а лемківський костюм — символом національної пам'яті та культурної тяглості.

